

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Andra kammaren.

Nr 14.

Onsdagen den 1 november.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 25, den 26 och den 27 nästlidna oktober.

§ 2.

Herr statsrådet *Forsslund* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 63, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående indrivning av utskylder hos vissa skattskyldiga, m. m.; och

nr 64, angående anslag till viss beredskapsorganisation inom medicinalstyrelsen under budgetåret 1939/40.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 128, med inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut, att första särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts proposition, nr 64, angående anslag till viss beredskapsorganisation inom medicinalstyrelsen under budgetåret 1939/40, ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor;

och blev berörda inbjudan antagen av andra kammaren.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**, som anförde: Herr talman! Herr Carlström har till mig riktat frågan, om jag anser den prishöjning på valsjärn av sammanlagt 12 kronor för 100 kg, som under hösten genomförts i två etapper, vara motiverad och stå i god överensstämmelse med strävandena att hindra en allmän prisstegring.

Till svar härå får jag anföra följande.

Den första prishöjningen hade föregåtts av överläggningar mellan representanter för valsjärnsgruppen och regeringen. Därvid hade industriens representanter motiverat en prishöjning med självkostnadskalkyler, upptagande betydande höjningar för industriens råvaror, främst stenkol, tackjärn och skrot.

Från regeringens sida ansåg man, att dessa kalkyler rymde vissa riskmarginaler och så till vida kunde sägas föregripa en möjlig, men ännu oviss prisstegring, vartill kom ovisheten om den utsträckning, i vilken järnbruken i

Svar på fråga. (Forts.)
 framtiden skulle lyckas att få in de starkt fördyrade förnödenheterna från utlandet. Under dessa förhållanden föreslogs från regeringens sida, att staten skulle för viss begränsad tid träda in som bärare av risken för vissa kostnadsstegringar genom att garantera valsverken stenkol, tackjärn och skrot till lägre priser än verken för sin del räknade med. Genom en dylik garanti borde det bli möjligt att väsentligt begränsa prisstegringen.

Detta förslag avvisades av industrien, som i stället beslöt genomföra den första prisstegringen med 6 öre för kg. Denna trädde i kraft vid månadsskiftet september—oktober.

Av vad jag anfört framgår, att denna höjning icke godkänkts av regeringen. Den nya höjningen med ytterligare 6 öre trädde i tillämpning den 20 oktober. Denna senare prisförhöjning hade icke varit föremål för förhandlingar med regeringen.

Svaret på herr Carlströms fråga framgår av den lämnade redogörelsen. Från regeringens sida har det ansetts angeläget att söka begränsa prishöjningen. Det är fortfarande min mening, att detta kunnat ske, om en uppgörelse träffats efter de av regeringen ifrågasatta linjerna.

Frågan om prissättningen på handelsjärn är alltjämt föremål för regeringens uppmärksamhet. Det torde få bli en av industrikommissionens första arbetsuppgifter att söka åvägbringa en sådan organisation av järnmarknaden, att ett tillfredsställande underlag erhålles för en reglering av prissättningen och varufördelningen, som tillgodoser de olika intressen, som i detta sammanhang kräva beaktande.

Vidare yttrade:

Herr Carlström: Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt vördsamma tack för svaret, av vilket ju på sätt och vis framgår, att statsrådet och regeringen icke gilla de priser, som nu äro rådande på järnmarknaden, men att man ändå icke har kunnat förhindra, att denna prisutveckling har kommit till stånd.

Då jag framställde frågan, var jag visserligen icke i ovetskap om vilka svårigheter det här gäller att försöka bemästra, men å andra sidan tror jag det vara nödvändigt, att saken verkligen kommer på tal. Det är nog nämligen så, att man ute i landet frågar sig, hur man skall ställa sig till de löften, som från regeringens sida tid efter annan givits, och att man verkligen anser det nödvändigt försöka förhindra en prisstegring här i landet, som leder till samma ödesdiga resultat som under världskriget. Särskilt då det gäller en så pass viktig vara som järn är det uppenbart, att man känner sig ganska orolig för vad denna prisstegring skall draga med sig. I den gamla goda tiden, som åtminstone kan sägas hava varit god i det avseendet, att man då icke hade krig eller krigshot i världen på samma sätt som nu, hette det, att när järnet stiger, blir det goda tider. Och det kanske låg något i detta. Om under en lågkonjunktur järnpriset började stiga, medförde det kanske en förhoppning om att det skulle bli bättre hela linjen utefter, varför talesättet kanske kunde vara befogat under dessa normala tider. Men i närvarande tid är denna prisstegring icke något att glädja sig åt. Om järnet får fortsätta att stiga i pris, blir det icke några goda tider därav; det kan endast bli onda, dåliga tider, såsom skedde under världskriget, som jag nyss erinrade om, och under den efterkrigsperiod, som därpå följde.

Från skilda håll framkom ju vid lagtima riksdagen i år spørsmålet om byggnadskostnadernas nedbringande, särskilt då det gällde bostadsbyggen. Järnet är därvid en viktig produkt, och riksdagen beslöt hemställa till Kungl.

Svar på fråga. (Forts.)

Maj: t om utredning av frågan, huru man skulle kunna komma ned till rimliga byggnadskostnader, särskilt på landsbygden. Vi hunno dock knappast sluta lagtima riksdagen, förrän det från järnhanteringens män framkom krav på högre tullar på rör, som ju är en av de väsentligaste järnartiklarna, då det gäller att bygga modernt. Då herr statsrådet här i sitt svar talade om att det hade förebragts självkostnadskalkyler från järnhanteringens män, så måste man göra den reflexionen, med tanke på den motivering, som då kom riksdagen att gå med på dessa tullar, att man på den kanten har synnerligen lätt för att kunna motivera en sak så, att den går i folk och går i riksdagen. Om man från jordbrukarhåll skulle komma fram med en liknande motivering om högre priser på livsmedelsprodukter, så skulle riksdagen sannerligen icke vara böjd att lyssna till den.

Den prisförhöjning, som jag omnämnt i min fråga, gäller ju engrospriserna. Men huru är det med detaljpriserna? Jag har här i min hand ett brev, som jag fått från en liten verkstadsföretagare här i landet. Han tackar mig först för att jag framställt frågan, och så säger han: »Järnet har stigit sedan den 1 september från 27 till 48 öre, som är det s. k. grundpriset.» Det är ju en höjning, som närmar sig 90 %. Sedan kommer därtill tillägg på det angivna priset i fråga om flera dimensioner. Det är klart, att en sådan prisförhöjning på denna vara måste väcka berättigad oro. Då man från regeringshåll och även från konsumentgrupperna här i landet varit orolig för att här skulle komma att bli en stegring av livsmedelspriserna och att då jordbrukarna i första hand skulle anmäla sig, så förstår jag och går med på att det skulle vara olämpligt, om vi skulle sätta in en prishöjning på livsmedel, som liknade denna. Det skulle heller aldrig falla svenska lantbrukare in att göra så. Men om man vill, att Sveriges jordbrukare skola hålla sig till en måttlig höjning av sina priser, så får man väl se till, att de produkter, som ingå i deras förbrukning, icke tillåtas stiga på detta sätt, ty då blir varningen för en sådan prisstegring ett slag i luften, och då måste oblidkeligen resas krav på betydligt höjda priser på jordbrukets produkter.

Jag upprepar, att jag för min del gärna ser, att även vi jordbrukare skola vara måttliga i våra krav, då det gäller höjning av priset på våra produkter. Att en sådan höjning måste ske är väl uppenbart, så som utvecklingen nu tenderar. Men å andra sidan måste jag säga, att kan man icke från statsmakternas sida, allt under det man talar om att söka begränsa orimliga prisstegringar, komma fram till andra resultat än som skett i fråga om järnet, så anser jag det tämligen hopplöst att komma fram till en prisbegränsning här i landet, som icke leder till penningvärdets förstöring.

Herr De Geer i Lesjöfors: Herr talman! Jag anser det lämpligt att denna fråga även belyses något från järnbrukshåll. När man talar om järnhanteringen här i landet, behandlar man den ofta kollektivt och tror, att svensk järnhantering är enhetlig. Men så är icke förhållandet, den är av två olika slag. Den för vårt land mest betydelsefulla järnhanteringen är den tillverkning av kvalitetsstål för export och mekanisk industri, som förekommer. Den grundar sig helt på svensk råvara, och där ha icke priserna höjts annat än helt måttligt, i en del fall icke alls. Det vi tala om här i dag är alltså icke järnhanteringen i dess helhet utan den del därav, kvantitativt betydande men ur ekonomisk synpunkt mindre betydande, där man tillverkar det ordinära handelsjärnet. Jag vill framhålla, att den icke svarar för ens hälften av Sveriges behov av handelsjärn; över hälften därav importeras. Och icke nog härmed. Denna del av svensk järnhantering grundar sig icke helt på svensk råvara, långt därifrån. Den är i stor utsträckning hänvisad till import av kol, tack-

Svar på fråga. (Forts.)

järn, skrot m. m. Skola vi rikta en stöt mot priserna på handelsjärn av i dag, gäller det att inrikta denna stöt mot importen av handelsjärn och mot importen av de råvaror, som den svenska handelsjärnstillverkningen förbrukar, ty prisstegringen är motiverad av höjda priser på dessa råvaror.

Huru skall en sådan prissänkning kunna genomföras? Ja, sänkta frakter vore en betydelsefull faktor, ökad tillförsel till överkomliga priser av tackjärn, skrot och kol vore en annan. Det är väl på handelsövenskommelsernas väg vi skulle kunna ernå detta. Och ingen skulle hälsa lyckade resultat på det området med större tillfredsställelse än just järnhanteringen, ty den har även fullt klart för sig de allvarliga konsekvenser för vårt folkhushåll som höjda priser på järn kunna medföra. Jag kan meddela kammaren, att en kommitté arbetar inom de svenska handelsjärnverken för att åstadkomma ett centralt organ, som är berättigat att upptaga förhandlingar med statsmakterna i denna fråga. Och efter vad jag tror mig veta kommer detta organ att vara färdigbildat under loppet av innevarande vecka. Vid dessa förhandlingar komma alla papper att läggas på bordet, så att statsmakterna få möjlighet att bedöma, vilka priser som äro skäligen eller icke. Man har även diskuterat den mycket svårösta och ömtåliga frågan om en viss differentiering av priserna för att undvika starka prisstegringar på särskilt ömtåliga områden.

Till sist vill jag emot den föregående talaren säga, att de priser han citerade gälla ju detaljisternas priser, över vilka järnhanteringen endast har en begränsad kontroll, och som ju för dagen dikteras framför allt av importpriserna, där prisstegringen varit mycket större än då det gäller järnhanteringsens priser.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Det har sagts, att de stora statsbeställningarna äro en bidragande orsak till det nuvarande läget på järnmarknaden. De olika beställande myndigheterna ligga och konkurrera om brukens leveranskraft, och på det sättet skruvas anspråken allt mer och mer i höjden. Det vore därför högeligen önskvärt, att ett bättre ordnat samarbete kunde äga rum mellan de olika statliga myndigheter, som nu ha placerat beställningar i marknaden. Och detta gäller i alldeles särskilt hög grad beträffande järnmarknaden. Då försvarsstaben på sin tid inrättades, uppgavs det att en av stabens väsentliga uppgifter på det organisatoriska området just skulle ligga i att övervaka och kontrollera placeringen av beställningar för att icke staten skulle bliva uppskörtad av leverantörerna. Väl må det vara sant, att de militära myndigheterna nu ha mycket att tänka på, men jag tror det vara berättigat här understryka, att jämväl de ekonomiska uppgifterna äro viktiga just nu.

För övrigt rör det sig här om så stora värden, att jag skulle vilja rekommendera, att även departementschefen håller ett öga på vad som sker, när det gäller att placera statsbeställningar hos industrien under nuvarande förhållanden.

Herr **Kilbom**: Jag tror, herr talman, att denna fråga framstälts i rätta ögonblicket, när man hör, huru det från alla håll talas om att det bör göras något för att skaffa statsmakterna ökat inflytande på järnpriserna. Men jag undrar, om detta vinnes på den väg, som herr Carlström var inne på och som tidigare antytts, nämligen genom att endast förhandla med järnbruken.

Även om det är riktigt som herr De Geer säger, att man får skilja på järnbruk och järnbruk, så lär det väl vara obestriddligt, att prisstegringen beror på en långt driven kartellering, där fullkomligt enväldigt bestämmes, vilka priser som skola gälla för här avsedda varor. Jag undrar, om icke de, som nu åberopa de höga importpriserna såsom grundläggande, skulle kunna undersöka frågan: vad ha vi gjort under de gångna åren för att öka tillgången på *svenskt* järn? Det är ingen ny historia att efterfrågan på järn stigit. Den har pågått

Svar på fråga. (Forts.)

under två till tre år före krigsutbrottet utan att *tillräckliga* åtgärder vidtagits för att möta efterfrågan framför allt av tackjärn. Att så är fallet belystes för mig senast i dag på tåget av en järnbruksman, som meddelade, att vi nu importerar *mer än hälften* av det tackjärn vi förbruka inom landet. Det är ju en lysande situation i ett »järnbäraland», där vi ha malm i överflöd, träkol och elektrisk kraft samt massor av dugligt folk.

Jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att man från alla håll måtte forcera de tidigare bebådade åtgärderna för skapande av ökad svensk tackjärnsproduktion att börja med och därefter möjligen även svenskt valsverksjärn och andra hithörande produkter. Detta är högeligen motiverat också med hänsyn till behovet att skapa arbetstillfällen. Därest statsmakterna verkligen vilja komma någon vart, då det gäller att reglera priserna, få de bereda sig på att allvarligen gå in för den saken. Privatindustrien har ju visat sig oförmögen att tillgodose landets behov av denna vara. Då är det rimligt, att statsmakterna ingripa. Och jag hoppas, att de därvid skola få stöd från det håll, varifrån man nu fullt motiverat och riktigt påtalat de kraftiga prisstegringarna.

Herr Lövgren: Herr talman! Jag skall be att i anslutning till denna debatt få säga några ord. Det är riktigt som herr Kilbom här nämnde, att vårt land, som har så utomordentliga möjligheter, i nuvarande stund måste taga halva sitt behov av tackjärn utifrån. I detta sammanhang bör det kanske erinras om att den svenska riksdagen år 1931 begärde en utredning om möjligheterna att anordna en järnindustri i Norrbotten. Riksdagen begärde, att denna utredning skulle ske skyndsamt, men den person, som fick uppdraget såsom ordförande i kommittén, ansåg tydligen skyndsamt icke vara så synnerligen påkallad, ty han höll tre sammanträden med kommittén under loppet av fyra år. När man sedan gjorde uppror emot detta, blev det väl litet raskare takt i arbetet, men över hela denna kommittés arbete ligger, uppriktigt sagt, sabotagegs stämpel.

Jag hörde häromdagen av en initierad person, att de prisstegringar, som järnindustrien här vidtagit, för hemmamarknadens vidkommande komma att medföra ungefär 80 miljoner kronor i ökade priser eller, rättare sagt, i privat beskattning av konsumenterna. Och vederbörande sade, att därav 40 miljoner äro ren och uppenbar vinst utöver allt vad som är rimligt. Mot bakgrunden av detta finns det verkligen anledning för statsmakterna att göra uppror, ty om man skall taga ut en halv miljard eller 600—700 miljoner kronor för att finansiera de stora utgifter, som krig och kris föra med sig, så bör det åtminstone åligga de privata producenterna här i landet att icke samtidigt vidtaga en privat beskattning, som rör sig om hundratals miljoner kronor.

Jag hörde ett annat fall omtalas häromdagen. Det var en förbrukare, som påpekade, att vanligt omslagspapper stigit med sex öre per kilogram, vilket innebär ett tiotal miljoner kronor enbart för denna vara. Här gnäller man i hela landet över den ökade beskattning, som staten måste lägga på landets invånare, men samtidigt sker här i det tysta en beskattning, som är lika hård eller mycket hårdare och som till mycket stor del är fullkomligt onödig och icke kan motiveras med någon förhöjning av råmaterialpriserna, i varje fall icke i den utsträckning som skett.

Men för att återgå till frågan om en järnindustri i Norrbotten, tycker jag uppriktigt sagt, att det i nuvarande läge skulle finnas skäl att forcera denna sak och få en sådan produktion till stånd, så mycket hellre som man sannolikt kommer att vara avstängd från marknaden i utlandet under en ganska lång tid framåt. Under alla förhållanden kommer man icke att ha tillgång

Svar på fråga. (Forts.)
till de arbetstillfällen, som erfordras för en normal försörjning av befolkningen i detta nordliga län.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Föredrogos var efter annan och hänvisades till första särskilda utskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 61, med förslag till ändrade grunder i vissa fall för värnpliktigas avlöning; och

nr 62, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § 1 och 5 mom. samt 7 § avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278) för personal vid försvarsväsendet under krigstjänstgöring (krigsavlöningsreglementet).

§ 6.

Ang. anslag till särskilda arbetslöshetsåtgärder.

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till särskilda arbetslöshetsåtgärder.

Därvid anförde:

Herr **Bagge**: Herr talman! Jag har tillsammans med några andra ledamöter av utskottet reserverat mig mot utskottets motivering och ber med anledning härav få säga några ord.

Vi reservanter ha icke haft något att erinra emot den allmänna bilden av ett eventuellt arbetslöshetsläge, som utskottet framlagt, men vi anse det nödvändigt att beträffande den blivande arbetslöshetspolitiken komma med några erinringar på ett par punkter, som redan nu förefalla oss vara i behov av att särskilt understrykas. Det gäller nödvändigheten av att den kommande arbetslöshetspolitiken genom sina metoder måste inordnas under det allmänna krav på sparsamhet, som tiden gör nödvändigt, utan att därför tillbakasetta de arbetslösas hjälpbehov på ett olämpligt sätt. Det gäller dessutom den lika trängande nödvändigheten att *omedelbart* åstadkomma ett slut på nu rådande brist på plan och sammanhållning i vår arbetslöshetspolitik och att i stället åstadkomma en mer än någonsin nödvändig samordning mellan arbetslöshetsorganen och en kraftig central ledning av hela arbetslöshetspolitiken, utan vilken man ej kan tala om beredskap på detta område.

Hur arbetsmarknaden kommer att gestalta sig under krisåren, därom veta vi nästan lika litet som 1914. Då inträffade allehanda överraskningar i olika riktningar. Då man trodde, att man skulle få en stor arbetslöshet, blev det i stället arbetarbrist, och den stora arbetslösheten kom ju egentligen, såsom vi veta, efter fredsslutet. En sak är emellertid uppenbar, och det är, att på vissa områden efterfrågan på arbetskraft med all sannolikhet kommer att minskas — så blir väl fallet i fråga om exportindustrierna, byggnadsverksamheten och de yrkesgrupper, som äro beroende av bilismen, samt en del andra näringsgrenar, vilka äro beroende av import av råvaror — och att i andra fall en kraftig ökning i behovet av arbetskraft kommer att göra sig gällande, särskilt då inom rustningsindustrierna och allt vad därmed sammanhänger. På tal om de senare kanske bör påpekas, att ett av de största behoven av arbetskraft för närvarande, nämligen militärtjänstens, borde i större utsträckning kunna ordnas på ett sådant sätt, att det ej verkar fullt så störande på arbetsmarknaden, bl. a. genom att i större utsträckning, än hittills planerats, för militära ändamål ta i anspråk arbetslösa, i den mån detta är möjligt. Det

Ang. anslag till särskilda arbetslöshetsåtgärder. (Forts.)

kan knappast vara rättvist, att stora delar av Sveriges ungdom genom militärtjänst få se sina inkomster minskade till många gånger en bråkdel av vad de annars skulle förtjäna på samma gång som andra få kontant ersättning utan någon motprestation.

Hur som helst så är det sannolikt riktigt, när såväl departementschefen som utskottet synas utgå ifrån, att en väsentlig del av de kommande svårigheterna på arbetsmarknaden bli beroende av nödvändigheten att fördela om arbetskraften efter produktionens ändrade förutsättningar. Att man därför genom ökad effektivitet hos arbetsförmedlingen och på annat sätt söker öka arbetskraftens rörlighet och framhåller detta som ett centralt problem i nuvarande läge förefaller också mig alldeles riktigt, och även jag vill gärna vara med på de åtgärder, som Kungl. Maj:t i det avseendet föreslagit. Jag förstår mycket väl de svårigheter, som sådana förflyttningar av arbetskraft medföra, men jag skulle i detta sammanhang också vilja påpeka, att man inte på grund av dessa svårigheter i alltför stor utsträckning bör sätta in medel från det allmännas sida för att i dessa tider ur enbart arbetslöshetssynpunkt upprätthålla vissa industrier i för stor omfattning.

Jag skall ta ett exempel, som visar vad jag menar, det kanske viktigaste området av alla, nämligen byggnadsverksamheten. Byggnadsverksamheten har ju under de gångna åren utrustats med en produktionsapparat, som enligt vad gjorda undersökningar visa även under normala förhållanden uppenbarligen är alldeles för stor i förhållande till de möjligheter, som man kan förutse. Naturligtvis måste vi se till, så gott vi nu det kunna, att den bostadsbrist, som var så kännbar under det förra kriget, icke uppkommer, men vi måste också förstå, att byggnadsverksamheten under alla förhållanden måste krympas, detta icke bara på grund av de nuvarande svåra förhållandena utan också därför att det nu är ett lämpligt tillfälle att överföra de i denna verksamhet sysselsatta arbetarna till under nuvarande förhållanden viktigare uppgifter, vilka även för framtiden kunna ge dem sysselsättning.

Jag har som sagt icke mycket att invända beträffande denna del av framställningen och de åtgärder, som stå i samband härmed. Jag vill bara understryka, att vi även ur dessa synpunkter äro i behov snarast av den krisarbetslag, som så länge låtit vänta på sig och som på grund av de föreslagna nya understödsformerna indirekt även kan påverka arbetslöshetspolitiken.

Jag återkommer nu till de punkter, där vi reserverar skilja oss från utskottsmajoriteten beträffande motiveringen. Det är här fråga om två huvudpunkter. Den första gäller nödvändigheten av sparsamhet i fråga om de medel, som skola användas, och återhållsamhet i fråga om lånen till enskilda industrier m. m. Vad de senare beträffar har jag ju redan berört den sidan av saken.

I fråga om sparsamheten är det väl alldeles uppenbart, att vi under kommande eventuell massarbetslöshet, liksom överhuvud taget under kommande svåra tider, icke kunna fullfölja och upprätthålla en arbetslöshetspolitik, vilken varit baserad på de goda tidernas möjligheter. Detta går icke. Vi reserverar ha därför ansett oss böra understryka, att man under den kommande krigskrisen icke i allo kan följa hittillsvarande principer för hjälppolitiken. En sådan arbetslöshetspolitik skulle helt enkelt bryta samman enbart av finansiella orsaker. Vi måste med all sannolikhet tyvärr i större utsträckning lita till kontantunderstöden och kunna endast använda sådana arbeten, som lämpa sig som komplement för dessa, d. v. s. arbeten, som i det stora hela ungefär motsvara vad vi bruka kalla reserverbeten. De dyrbara och icke sålän onödiga beredskapsarbetena kunna icke längre såsom hitintills få spela

Ang. anslag till särskilda arbetslöshetsåtgärder. (Forts.)
en huvudroll; tvärtom böra de enligt vår mening snarast möjligt avvecklas. Detta beror icke bara på att erfarenheten på många punkter har givit oss rätt i vår tidigare uppfattning om dessa arbetens brister ur arbetslöshetssynpunkt. Det beror helt enkelt därpå, att vi icke längre kunna få råd med denna kostsamma hjälpform, detta i synnerhet som ju materialpriserna på grund av allmänt kända omständigheter nu stiga och komma att stiga ännu mera. Ty en av de mest karakteristiska egenskaperna hos beredskapsarbetena är ju att de dra höga materialkostnader i förhållande till arbetskostnaderna och genom hela sin anordning som arbetslöshetshjälp i regel bli mycket dyra i olika avseenden. Beredskapsarbetena ha enligt min mening visat sig vara dåliga ur arbetslöshetshjälpens synpunkt av anledningar, som vi här så många gånger diskuterat och som jag därför i dag icke skall gå in på. Men detta behöva vi faktiskt icke tvista om för närvarande, ty de äro ur sparsamhetssynpunkt under nuvarande förhållanden helt enkelt omöjliga. Allmänna arbeten komma naturligtvis alltid att finnas, icke minst i dessa statsbeställningarnas dagar. Men de böra skötas och anordnas som vanliga arbeten i öppna marknaden och icke som ett led i hjälpverksamheten. Däremot kan det visst vara lämpligt, att man vid deras planering även tar hänsyn till arbetsmarknaden. Detta sammanhänger emellertid med det andra krav, som vi framfört, nämligen behovet av en verkligt planmässig organisation och ett centralorgan för hela arbetslöshetspolitiken. Detta krav ha vi många gånger förut framställt i riksdagen och motiverat, och att tillgodose detsamma är nu mer än någonsin nödvändigt och brådskande. Alldeles särskilt som Kungl. Maj:t tycks vilja driva en arbetslöshetspolitik med olika möjligheter i fråga om metoderna är ju en central myndighet ännu mera nödvändig än någonsin. Men härtill kommer också, att vi måste ha tillräcklig beredskap för vad som komma skall. För närvarande finns icke något enhetligt system för den svenska arbetslöshetshjälpens förvaltning. Från 1933 har enhetligheten i hjälpsystemet mer och mer brutit sönder därigenom att man undan för undan skjutit beredskapsarbetena i förgrunden och bl. a. för den skull splittrat verksamheten mellan socialdepartementet, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, arbetslöshetskommissionen, länsstyrelserna, lokala kommittéer av olika slag m. m. utan någon sammanhållande kraft.

De krav som framställdes av riksdagen 1936 och 1937 resulterade som bekant i tillkallandet av 1937 års arbetslöshetssakkunniga. Denna utredning har emellertid tydligen fört ett mycket tynande men dock långvarigt och segt liv. Efter vad jag har hört har man icke haft något sammanträde sedan i februari i år, och även tidigare ha ju sammanträdena varit ytterst sparsamma och arbetet bedrivits i mycket långsamt takt. Den krisberedskap, som vi inom högern i många år krävt i fråga om arbetslöshetshjälpen, låter således tydligen vänta på sig. Det kravet förefaller lika litet tillgodosett nu som när jag under lagtima riksdagen i år interPELLERADE socialministern om den saken och då fick ett svar som — jag hoppas att socialministern ursäktar min karakteristik — erinrade om det gamla receptet »goddag yxskaf», ty detta svar innehöll egentligen bara en massa uppgifter rörande dessa s. k. beredskapsarbeten, som skulle förefinnas, och socialministern ville tydligen låta förstå, att uppräknandet av dessa beredskapsarbeten var den bästa formen för en krisberedskap. Vi se nu alla hur dålig grund denna uppfattning hade i verkligheten, och vi måste beklaga den brist på förutseende och initiativkraft, som regeringen på detta område ådagalagt, ty det kan få tråkiga följder.

Vi hävda för vår del, att en planmässig organisation och ett gemensamt centralorgan för arbetslöshetspolitiken är ett oavvisligt krav för att vi inför de förhållanden i vilka vi nu stå skola kunna få en arbetslöshetsverksamhet,

Ang. anslag till särskilda arbetslöshetsåtgärder. (Forts.)

som både effektivt tillgodoser hjälpbehovet och samtidigt skötes ur finansiell synpunkt på ett något så när förnuftigt sätt. Enhetlighet i ledningen är ett ofrånkomligt krav. Den nuvarande olyckliga splittringen av den statliga och kommunala hjälpverksamheten måste bort och en centralisering åstadkommas. Tiderna äro sådana att icke heller på detta område långt utdragna utredningar och Kungl. Maj:ts nådiga tågordning kunna få stå i vägen för vad som är nödvändigt att omedelbart ordna. Vad som nu inträffat ger vid handen, att det varit synnerligen olyckligt, när man inom regeringen icke tidigare velat lyssna till våra krav på ordning och beredskap på detta viktiga område. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr *Persson* i Falla instämde häruti.

Herr **Råstock**: Herr talman! Jag vill redan från början konstatera, att vad vi nu fått till livs från herr Bagges sida är ungefär vad som sagts under många år. Jag tror därför icke att det finns någon särskild anledning att gå in på en redogörelse för den diskussion, som vi haft i första särskilda utskottet om dessa ting. Detta skulle säkerligen föra alldeles för långt. Men jag vill dock säga, att i mitt tycke är det högst underligt att man i en tid, då de miljoner, som anslås till mötandet av krisen, räknas i hundratal, skall behöva debattera nödvändigheten t. o. m. av förändrade direktiv för användningen av arbetslöshetsanslaget. Jag tror att det är ganska misslyckat att göra så.

Här gäller det en summa på 10 miljoner beträffande vars användning Kungl. Maj:t har begärt att få jämförelsevis fria händer. På den punkten tror jag att jag kan lika väl som jag gjorde nyss konstatera, att det icke finns någon i detta land, som kan komma fram med några schematiska riktlinjer, som hålla, då det gäller att applicera hjälpen där behovet är som störst och hjälpen gör största nyttan. Vi kommo till insikt därom i utskottet, och därför ha vi skrivit som vi gjort.

Den andra punkten, som vi särskilt tryckt på, är den, att man borde effektivisera arbetsförmedlingen. Därmed ha vi icke sagt, att arbetsförmedlingen icke skulle sköta sig, utan vi ha endast givit uttryck däråt, att densamma borde ordnas på det sättet, att man nådde större kontakt med de arbetslösa och, jag vågar säga det också, större kontakt med den kår av landets arbetsgivare, som egentligen borde anlita arbetsförmedlingen i större utsträckning än den nu gör, eller med andra ord de arbetsgivare, som ha arbete att ge. Det är icke obekant för utskottet, att det kanhända kan behövas en liten körare även åt det hållet så att man icke klagar i onödan utan att ha gjort försök att via arbetsförmedlingen få den arbetskraft, som man anser sig ha behov av och som man också anser sig kunna ge sysselsättning.

Sedan vill jag bara säga ett par ord till, nämligen att om staten icke rår med att med ett så pass anspråkslöst anslag, som här är föreslaget av Kungl. Maj:t, möta vissp yttringar av arbetslöshet, som vi ha att motse, så blir resultatet bara det att kommunerna, vilka i de allra flesta fall ha betydligt svårare att skaffa de för upprätthållandet av människornas liv nödvändiga pengarna, få träda i stället. Detta är icke en önskvärd utveckling, och jag för min del föredrar att man från det allmännas sida så gott som möjligt är försöker hålla det hela flytande. Kommunerna få gudnås ändå vara med på ett hörn och hjälpa till.

Herr talman, jag vill icke gå in på mera i det här sammanhanget än jag blir tvingad till, och med vad jag nu sagt ber jag att få motivera ett yrkande om bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Ang. anslag till särskilda arbetslöshetsåtgärder. (Forts.)

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Jag ber först att få uttala min tacksamhet till utskottet i dess helhet för det slut vartill det kommit, när det tillstyrkt det anslag, som Kungl. Maj:t hemställt om. Jag tycker också, att man av utskottsutlåtandet och av reservationen icke kan konstatera några så stora meningsskiljaktigheter att det skulle behöva ge anledning till någon längre debatt här i dag.

De saker, som herr Bagge nu på nytt fört fram i debatten, äro ju ingenting annat än vad vi så många gånger tidigare talat om. Även ur den synpunkten synes det mig att kammaren icke skall behöva besvärmas med några ytterligare långa utredningar om dessa saker. I detta sammanhang vill jag bara nämna, att när man här jämt och ständigt talar om en central ledning, så får man icke glömma, att en central ledning icke eliminerar arbetslösheten. Den ha vi väl att räkna med, hurudan organisationen än är. De åtgärder, som inom ramen för våra möjligheter finnas, då det gäller att åstadkomma så långt möjligt är en samordning och en omflyttning av arbetslösa till platser, där arbete står att få, ha också vidtagits eller överlämnats till särskilda sakkunniga eller en kommission för beaktande. Kungl. Maj:t har ju dessutom vänt sig direkt till det ämbetsverk, som har att ombesörja kontrollen av arbetsförmedlingen, med uppdrag att vidta åtgärder ägnade att effektivisera densamma. Jag tror, att om socialstyrelsen, eller det ämbetsverk som har att handlägga dessa frågor, och den kommission som tillsatts, i lugn och ro få arbeta med dessa uppgifter, åtskilligt skall kunna göras för att förslag, om sådana behövas, skola bli framlagda eller, om så anses nödvändigt, en omflyttning också skall kunna vidtagas.

Herr Bagge var inne också på en annan sak och nämnde, att det var bristande förutseende som skulle vara orsaken till att vi icke nu hade en central ledning. Jag måste säga, att frågan om denna centrala ledning ju varit uppe till diskussion så pass många gånger att det icke finns anledning att nu särskilt göra gällande, att det skulle vara något bristande förutseende, som skulle vara skulden till att vi ha det hela organiserat på sätt som fallet är. Jag vill i det avseendet säga, att till att börja med ha ju samverkande organ att arbeta på det sättet att vi kunna få en överblick över vad som vid varje särskilt tillfälle lämpligen kan göras. Vi ha ju ändå en särskild utredningskommitté, och man kan väl knappast fordra, att Kungl. Maj:t utan att invänta resultatet av kommitténs arbete eller någon anmälan från densamma utan vidare skall föreslå en större omorganisation av hela denna verksamhet.

Herr Bagge förde också på tal frågan om beredskapsarbetena. Beträffande den saken vill jag endast säga, att jag icke tror, att herr Bagge har rätt, när han förmenar, att ett slopande av beredskapsarbetena såsom form för den statliga hjälpverksamheten skulle innebära en så stor fördel att det vore skäl att övergiva desamma. Jag tror för övrigt icke, att det för statens vidkommande spelar någon vidare roll i ekonomiskt avseende, om man övergår från s. k. beredskapsarbeten till reservarbeten. Jag vill nämligen påminna om, att reservarbetslinjen icke är någon billig understöds- eller hjälpform utan en ganska dyr sådan.

Herr **Bagge**: Herr talman! Jag skall bara be att få framhålla, att när här sagts ifrån olika håll att det skulle vara onödigt att nu ånyo understryka de synpunkter, som jag framhöll, så har jag litet svårt för att förstå det resonemanget. Det är alldeles sant, att vi hållit på i många år med detta och att vi uppenbarligen icke fått gehör för våra synpunkter. Men detta är väl icke någon anledning varför vi icke skulle framföra dem i en situation, vilken gör dem alldeles särskilt aktuella och då man finner, att dessa synpunkter

Ang. anslag till särskilda arbetslöshetsåtgärder. (Forts.)

måste iakttagas, om vi överhuvud taget skola kunna få någon ordning i ett alldeles särskilt svårt läge. Just nu är kravet på handling högst aktuellt, och jag tror att jag har haft anledning att understryka dessa saker.

Vad beredskapsarbetena beträffar vill jag säga, att alla veta att de på grund av olika anledningar äro mycket kostsamma, och herr statsrådet kan väl icke förneka, att de bli särskilt olämpliga nu, när materialkostnaderna gå i höjden, ty ett av deras mest karakteristiska drag är att draga betydligt mera materialkostnader än arbetskostnader. Särskilt under nuvarande förhållanden bör man därför undvika dessa arbeten.

Jag skulle slutligen vilja säga, att herr statsrådet naturligtvis har fullkomligt rätt i att en central ledning icke eliminerar arbetslösheten. Något dylikt har jag verkligen icke tänkt mig. Om jag skall ännu en gång förklara mig, så vill jag säga, att det är just den stora eventuella arbetslösheten som kräver en central ledning och en samordning på detta område, om vi över huvud taget skola kunna klara ut detta. Det är så jag sett på saken.

Sedan säger herr statsrådet, att man icke kan göra någonting därför att den här kommittén suttit i alla dessa år och ännu icke kommit fram till något resultat. Ja, detta är ju en ståndpunkt, som man känner igen från fredliga tider, men jag skulle vilja be herr statsrådet att överväga, huruvida tiderna nu äro sådana, att vi kunna hålla på med det gamla kommittéväsendet, som är efter år gör det omöjligt för oss att vidta nödvändiga och för stunden synnerligen aktuella åtgärder i fråga om vår beredskap. Är det så att kommittén har en sådan sammansättning att den icke kan arbeta, ja, då har ju Kungl. Maj:t möjlighet att göra en ändring i det avseendet.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Endast ett par ord! Så som vi uppfattat vår skyldighet att söka bemästra arbetslöshetsproblemet lägga vi tyngdpunkten på framskapandet av arbetsmöjligheter, och icke själva hjälpformen, organisationen och den centrala ledningen. Vi ha för vår del ansett det viktigaste vara att de arbetsobjekt, som kunna komma ifråga, ifall staten eller kommunerna behöva träda till, inventeras. Vi anse ett sådant arrangemang viktigare än att man skall hålla på och tvista t. ex. om den centrala ledning, som herr Bagge här talat så mycket om.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 33, i anledning av *Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. jämte* Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad av minsvepare m. m. jämte i ämnet väckta motioner. *svare m. m.*

I propositionen nr 40 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att till nybyggnad av minsvepare m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 15,000,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *F. Domö m. fl.* (nr 5) och den andra inom andra kammaren av herr *Bagge m. fl.* (nr 9);

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herrar *K. Petersson* och *B. Ohlin* (nr 7) och den andra inom andra kammaren av herrar *De Geer* i Lesjöfors och *Barnekow* (nr 10).

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)

I de sistnämnda motionerna hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja 55,550,000 kronor till nybyggnad av jagare, minsvepare m. m. samt att för underlättande av den behövliga medelsanskaffningen riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att det anslag å 13.9 miljoner kronor, som under punkt 103) i fjärde huvudtiteln av årets lagtima riksdag beviljats för påbörjandet av två kustförsvarsfartyg, tills vidare icke måtte tagas i anspråk för detta ändamål.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ävensom motionerna I: 5 och II: 9 samt I: 7 och II: 10, sistnämnda motioner i vad de avsåge nybyggnad av fartyg, till nybyggnad av jagare och minsvepare m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 23,000,000 kronor;

b) i anledning av motionerna I: 7 och II: 10, i vad de avsåge uppskov med byggandet av tidigare beslutade två kustförsvarsfartyg, i skrivelse till Kungl. Maj:t meddela vad utskottet i sin motivering anfört angående ändrade grunder för dispositionen av det å riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisade reservationsanslaget till flottans ersättningsbyggnad.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Bagge**: Herr talman! Enligt vad som upplyses i den föreliggande propositionen har chefen för marinen föreslagit en ökning av antalet lätta fartyg i kustflottan med 4 jagare samt 10 större och 12 mindre minsvepare. Han framhöll som motivering, att flottans uppgift vid en neutralitetsvakt vore möjlig att fullgöra endast om ett tillräckligt antal lätta fartyg stode till buds, samt de erfarenheter man fått från den nu pågående neutralitetsvakten otvetydigt visade, att vissa föråldrade jagare och vedettbåtar icke längre kunde utnyttjas för mera krävande tjänst. Efter ett eller två års bevakningstjänst kunde sannolikt icke mer än ett fåtal, om ens något av dessa fartyg, kvarstå i tjänst. Han framhöll också vikten att utöka antalet jagare för att därmed skulle erhållas ökade möjligheter att detachera moderna, någorlunda slagkraftiga fartyg från kustflottan till annat, mera avlägset kustområde. Också departementschefen framhåller, att det intensiva utnyttjandet av lätta fartyg vid neutralitetsvakten ger aktualitet åt frågan om erforderlig ersättningsbyggnad för i neutralitetsvakten förbrukade fartyg. Han framhåller också, att åtskilliga av de lätta fartygen äro föråldrade och i mindre gott skick och att även om dessa fartyg tills vidare kunna utnyttjas för neutralitetsvakt-tjänst, så blir frågan om deras ersättande inom en icke alltför avlägsen tidpunkt ofrånkomlig. Med hänvisning till en kommande plan för ersättningsbyggnad för flottan i dess helhet, till varvens begränsade kapacitet och till statsfinansiella synpunkter har försvarsministern emellertid till denna urtima riksdag icke velat framlägga mer än ett förslag om nybyggnad av 4 större och 6 mindre minsvepare samt om bestyckning av 2 redan existerande minsvepare.

Under utskottsbehandlingen har till fullo bestyrkts, att vissa föråldrade jagare och vedettbåtar m. m. äro i sådant skick, att dessa fartyg i större eller mindre utsträckning icke länge till kunna användas under den slitande neutralitetsvakten. Det har också visat sig, att den varvsindustriella kapaciteten skulle tillåta en nybyggnad i enlighet med chefens för marinen förslag, utan att detta behöver inkräkta varken på handelsflottans anspråk eller på byggandet av de beslutade kustförsvarsfartygen. Det har vidare visat sig, att

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)

den av chefen för marinen föreslagna nybyggnaden är synnerligen brådskande av anledningar, som jag för närvarande icke skall gå in på. En snabb handling är därför av utomordentlig betydelse, och under sådana förhållanden kan man ej vänta på den ytterligare prövning, som försvarsministern anført som sitt väsentligaste skäl för sin ståndpunkt och som under andra förhållanden vore rimlig. Varje dag, som man dröjer, försämras läget, och härtill kommer, att det är förmånligast att bygga nu, då man har lättare att få materiel och kan få bättre kontrakt.

För min del har jag därför ansett, att alla skäl talade för att riksdagen nu borde besluta i enlighet med det förslag, som framställt av chefen för marinen.

Utskottet har emellertid stannat vid att tillstyrka byggandet av en jagare, 6 större och 10 mindre minsvepare. För min del måste jag därför beklaga det resultat, utskottet kommit till. Vad som nu föreslås svarar ju inte på något sätt mot den beräknade avgången av utslitna fartyg; och den senaste utvecklingen ger sannerligen ej vid handen, att neutralitetsvakten till sjöss skulle vara mindre krävande. Läget i Östersjön kräver flera, ej färre fartyg. Särskilt gäller detta förslaget om byggandet av en jagare. Om man åtminstone sträckt sig till två, hade det varit rimligare ur olika synpunkter.

När jag icke reserverat mig emot utskottets beslut, så beror det på två saker. För det första beror det därpå, att jag anser, att detta är ett första steg, som bör och kan fullföljas i början av nästa lagtima riksdag. För det andra beror det därpå, att, ehuru utskottets förslag icke i någon avsevärt större mån än den framlagda propositionen tillgodoser de synpunkter, som jag särskilt i nuvarande läge anser vara av den allra största vikt, jag icke genom att reservera mig mot utskottets förslag velat riskera ens den förbättring av Kungl. Maj:ts förslag, som utskottsförslaget innebär. Jag hoppas på, att man nu så snart som möjligt skall få fram fortsättningen på denna ersättningsbyggnad — Sveriges anseende och neutralitet kräva detta — och jag förbehåller mig givetvis att på allt sätt fortsätta att arbeta för den lösning, som jag anser vara av enastående vikt i nuvarande tider. Jag måste på det djupaste beklaga det uppskov, som under alla förhållanden måste inträffa, men kan, som läget nu är, ej annat än biträda utskottets hemställan.

Herr Holmgren: Herr talman! Även jag vill med anledning av det föreliggande utskottsbetänkandet komma med några små randanmärkingar. I likhet med den föregående talaren vill även jag uttrycka mitt beklagande av, att utskottet stannat vid att föreslå byggandet av en jagare. Jagaretypen är ju en typ, om vilken vi alla äro ense. Våra jagare äro utomordentligt goda fartyg — de kunna mäta sig med vilka jagare som helst i Östersjön —, men jagare äro tyvärr endast att uppfatta som en konsumtionsartikel. De råka lätt i olag. Det inträffar ofta, att av en division på fyra jagare ett fartyg ligger på reparation. Vi hava för närvarande två jagaredivisioner. Den jagare, som enligt utskottets förslag skulle byggas, kommer således att bli reservfartyg för två divisioner. Jag skulle funnit förslaget rimligare och klokare, ifall utskottet tillstyrkt byggandet av två nya jagare.

Vad beträffar uppskovet med pansarskeppsbygget skulle jag vilja framhålla, att liksom en armé utan tillgång till artilleri aldrig kan fylla sin uppgift, så kan heller aldrig en flotta utan tillgång till artillerifartyg fylla sin. Behovet av pansarbåtar har ju också av utskottet erkänts. Utskottet har enligt min mening utan bärande skäl föreslagit ett uppskov med färdigställandet av kustbevakningsfartygen. Man kan vid behov forcera även dylika fartygsbyggen. Jag besökte i oktober i fjol Tysklands näst största örlogshamn,

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)
Wilhelmshafen, och såg där ett nybyggt slagskepp till vilket kölen sträckts året förut mellan jul och nyår. Fartyget var färdigt och låg under utrustning för att gå ut på en expedition. Enligt uppgifter, som lämnades mig, hade fartygets byggande så forcerats, att icke mindre än 3,000 arbetare natt och dag varit sysselsatta med detta fartygsbygge. Med litet god vilja så kan man nog även hos oss forcera ett fartygsbygge.

Utskottet förordar emellertid visserligen en långsammare takt än den avsedda under början av byggnadsperioden, men förutsätter tillika, att denna långsammare byggnadstakt i början av byggnadsperioden kompenseras genom en ökning av byggnadstakten under den senare delen av samma period, så att den programenliga byggnadstiden icke kommer att överskridas, med risk att fartygen äro omoderna när de bliva färdiga. Med hänsyn härtill har jag, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Svedman*.

Herr **Barnekow**: Herr talman! Som motionär i denna fråga skall även jag bedja att få yttra några ord. Utskottet är ju enhälligt, och ingen vill förneka, att vad utskottet föreslagit innebär en förbättring av Kungl. Maj:ts proposition. Det förefaller mig, som om utskottet i själva verket hade accepterat de principer, som ligga till grund för den av mig och herr De Geer framlagda motionen. Utskottet har dock icke velat taga konsekvenserna av de principer, som utskottet gått in för. Jag förmodar, att utskottet härvidlag låtit sig påverkas av ett yttrande, som statsrådet och chefen för försvarsdepartementet fällde vid ett tillfälle för någon tid sedan, då flottfrågan i någon mån diskuterades. Försvarsministern meddelade då, att han talat med chefen för marinen och frågat honom: »Vilja ni hava lätta båtar byggda nu, eller vilja ni, att anslaget till pansarbåtar skall bibehållas.» Chefen för marinen hade svarat: »vi vilja hellre, att anslaget till pansarbåtar bibehålles». För min del har jag mycket svårt att se saken så, som statsrådet gjorde och som den tydligen även setts av utskottet. Jag tror icke, att chefen för marinen tänkt sig ett »antingen — eller», han har säkerligen tänkt sig ett »både — och».

Vad först de lätta fartygen beträffar, så behöver jag icke gå närmare in på, vad vår motion innehåller. Vi föreslå, att marinchefens förslag i sin helhet följes. Efter herr Bagges redogörelse för innehållet i utskottets förslag behöver jag icke närmare gå in på, vad utskottsfröslaget innehåller. Som herr Bagge framhöll, äro de lätta fartygen synnerligen nödvändiga. Efter som utskottsfröslaget mest avviker från motionärernas förslag, när det gäller jagarna, vill jag särskilt tala om dem. Ingen torde kunna förneka, att av lätta fartyg jagare äro bland de mest behövliga. Marinstabschefen har, som herr Bagge redan framhållit, förklarat, att en del jagare och minsvepare inom ett eller två år kommer att vara helt och hållet förbrukade. Man har tydligen menat, att denna fråga icke definitivt avgöres i dag utan återkommer. Det skulle icke det ringaste förvåna mig, om vi, när vi ett par månader in på nästa riksdag skola behandla flottfrågan, få höra ett nödrop ifrån de militära myndigheterna och mottaga en framställning om behovet av lätta fartyg, en framställning så väl motiverad, att varken regering eller riksdag vågar säga nej. Vad hava vi då vunnit? Vi hava vunnit ett uppskov på några månader! Och vad innebär det? Enligt mitt förmenande innebär det sannerligen icke, att dessa jagare, som vi då bliva tvungna att bygga, bliva billigare. Det skulle kunna inträffa endast under den förutsättningen, att kriget skulle taga slut, och inför en sådan eventualitet skulle vi väl med glädje bära de ökade kostnaderna. De bliva sannerligen icke billigare. Vi vinna ingenting, men

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)

vi riskera, att fartygen icke bliva färdiga i så god tid, att de kunna sättas in i neutralitetsvakten, när vi bäst behöva dem. De komma att bliva färdiga sent. Mätte de icke komma att bliva färdiga alltför sent.

Vad de tunga artillerifartygen beträffar, så förefaller det mig som om utskottet i själva verket godkänt de principer, som vi i vår motion gjort oss till tolk för. Utskottet har ju förklarat, att utskottet anser sig kunna tillråda, att man tager i anspråk 5 miljoner kronor från detta anslag och använder detta belopp för byggande av jagare samt låter pansarbåtarna byggas i långsamare takt än ursprungligen avsetts. Härmed har utskottet enligt mitt förmenande självt erkänt, att pansarbåtarna troligen icke komma att bliva färdiga så snart, att de kunna få någon betydelse i det nu påbörjade kriget. Vi skola således bygga pansarbåtar i en dyr tid, utan att få någon nytta av dem, då vi bäst behöva dem. Dessa fartyg komma att på varven taga upp plats, som skulle kunna användas för andra fartygsbyggen.

Man och man emellan har inom riksdagskretsar framförts den tolkningen av riksdagens beslut, att beslutet skulle innebära en admonition till regeringen att icke nu igångsätta byggandet av pansarfartyg. Så har jag icke tolkat utskottets beslut, men jag får lov att säga, att härvidlag ligger väl en kompromiss snubblande eller jag skulle till och med vilja säga lockande nära till hands, en kompromiss, som skulle innebära, att man toge i anspråk ytterligare medel från anslaget till pansarbåtarna för att bygga flera jagare.

Jag vill icke förlänga debatten, men jag vill säga, att jag känner oro, ja, jag kan nästan säga ångest inför den tanken att vi vid 1940 års slut icke skulle hava lättare fartyg i ett antal, tillräckligt för att upprätthålla vår neutralitetsvakt. Jag erfar en synnerlig olust vid tanken på, att riksdagen nu antagligen går att fatta ett beslut av den innebörd, att vi under denna tid, då det är dyrt att bygga, börja att bygga fartyg, som mänskligt att döma icke hinna bliva färdiga att användas under detta krig och vid vilkas byggande vi icke kunna tillgodogöra oss de erfarenheter, som kriget med all sannolikhet kommer att skänka. Det vore ju sorgligt, om man, så snart dessa pansarbåtar bleve färdiga, skulle nödgas börja modernisera dem.

På dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr De Geer och mig avlämnade motionen.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det enhälliga förslag, som här föreligger från utskottets sida, och som avviker från det förslag, som regeringen har framlagt, innebär icke för regeringen någon överraskning. Vi hava hållits i kontakt med vad som har skett inom utskottet, och jag har icke anledning till annat än att förklara att regeringen accepterar, vad utskottet här har föreslagit. Jag frågar mig emellertid, om det har något större värde, att man söker ena representanter för olika riktningar inom riksdagen kring ett förslag, ifall man, så snart förslaget föres inför riksdagen, på olika håll skall anse det angeläget att här demonstrera sina särskilda synpunkter och den oenighet, som tydligen mycket ofullständigt bemantlats genom en kompromissledes åstadkommen enighet i utskottet. Jag tror icke, att man gör någon nytta med att ständigt giva vika för behovet att så att säga hålla agitationlinjerna klara.

När vi inom regeringen hava övervägt de förslag, som skulle föreläggas riksdagen, så hava, det vill jag gärna understryka, de statsfinansiella synpunkterna spelat en mycket betydande roll. Vi leva visserligen under sådana förhållanden, att många människor resonera som så, att litet mer just nu skadar icke, — det svenska folket tål mycket i en tid sådan som denna. Jag tror ändå, att det får sägas ifrån, att vi redan hava kommit så långt, när det gäller

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)
 ekonomisk belastning, att det är vår plikt att i fortsättningen vara mycket varsamma. Det är emellertid icke bara de statsfinansiella synpunkterna, som hava varit bestämmande för regeringens ståndpunktstagande. Regeringen har också velat hava ett tillfälle att bättre se över den plan för flottans ersättningsbyggnad, som blir nödvändig, och att beakta konsekvenserna av det beslut, som nu fattas. Vi äro inom regeringen icke alldeles övertygade om, att den bästa lösningen ligger på den linje, som chefen för marinen i sitt förslag angivit. Vi äro icke övertygade om, att det behov, vi skola tillfredsställa, bäst tillgodoses genom att man bygger jagare. När vi tillstyrka, vad som här i dag kommer att beslutas, är detta därför icke att uppfatta så, att vi betrakta detta bara såsom en början, vilken har sin redan givna fortsättning. Det bör här sägas ifrån, att regeringen visserligen är angelägen att se till, att flottan har tillräckliga möjligheter att fullgöra de uppgifter, den nu har att fylla, men att regeringen samtidigt förbehåller sig att på ett helt annat sätt än hittills skett pröva, hur ersättningsbyggnaden för framtiden skall ske.

Herr **Bagge** erhöll härefter ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Med anledning av vad statsministern yttrat vill jag bara säga, att jag, innan kompromissen beslöts i utskottet, förbehöll mig rätt till i kammaren få utveckla min ståndpunkt. Jag har således icke gjort någonting annat än vad som varit lojalt och juste. Jag vill tillägga, att det icke heller är, som statsministern sade, för att hålla agitationslinjerna klara, som jag yttrat mig i denna debatt, utan det har skett i en mycket naturlig känsla av, att man, när man biträtt en kompromiss av så litet glädjande innebörd som denna, har skäl att angiva, vad man verkligen tycker och tänker och vad anledningen varit till, att man ansett sig böra gå med på kompromissen. För att icke förlänga debatten vill jag i motsats till herr statsministern icke taga upp till behandling de olika punkter, som här hava berörts, utan anser för min del saken utagerad.

Beträffande herr Barnekows framställning vill jag bara säga, att utskottets hemställan icke är att fatta som en uppmaning till regeringen att ej fortsätta byggandet av kustförsvarsfartyg. Det är en oriktig tolkning. Fördröjandet av fartygsbyggandet har berott på rent faktiska omständigheter, som icke hava något med det här föreslagna utlåtandet att skaffa.

Vidare anförde:

Herr **Sandberg**: Herr talman! Under den pågående urtima riksdagen har redan beslutats mycket stora anslag till den förstärkta försvarsberedskapen, till materialanskaffning m. m. Till synes har detta skett under full enighet. Detta innebär dock icke, att vi, som haft en annan mening i försvarsfrågan än flertalet här i riksdagen, skulle hava ändrat denna vår tidigare tillkännagivna uppfattning. Vad som här skett och sker i fråga om försvarsanslagen är ju endast att man tagit konsekvenserna av tidigare fattade beslut i fråga om sätet för vårt försvars ordnande och omfattningen av vår försvarsorganisation, konsekvenser som under nu rådande särskilda förhållanden starkt framträda. Det kostar mycket pengar, fastän vi blott i viss utsträckning sätta vår militära apparat i stånd att fungera. De största kostnadsbeloppen hänföra sig sålunda till den förstärkta försvarsberedskapens löpande utgifter. På förskoktsstat har riksdagen hittills för detta ändamål beslutat anslag på tillsammans minst 230 miljoner kronor. Även till materialanskaffning hava anslags väldiga belopp. Riksdagen beslöt också förra onsdagen bland annat ett anslag på 36 miljoner kronor för anskaffande av reservflygplan. Inom parentes vill jag säga, herr talman, att man trots, att det ärendet skulle komma att

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)

behandlas i riksdagen lördagen den 28 oktober. För min del hade jag tänkt att vid det tillfället yttra ett par ord. Trots att ärendet upptagits bland en gång bordlagda ärenden, företogs det som bekant omedelbart till behandling. Detta kom som en överraskning för kammaren. Jag för min del fick nöja mig med att instämma i ett efter ärendets avgörande här i kammaren av herr Lindberg i Umeå hållet anförande.

Då jag nu, herr talman, tagit till orda vid behandlingen av det nu föreliggande förslaget om byggande av minsvepare m. m., så sker det icke för att särskilt syssla med detta förslag, vilket för övrigt synes mig vara mindre att anmärka mot än mot åtskilligt annat, utan för att avgiva en allmän deklARATION. Man kan ju säga, att vårt folk har en stor villighet att bära bördor och göra uppoffringar för att bevara freden. Vi vilja alla bringa de största offer därför. Innerst inne torde dock många hysa tvivel om huruvida den väldiga miljonrullningen för det militära försvarsväsendet är absolut nödvändig, och huruvida man verkligen kan räkna med att få valuta för de stora uppoffringarna i form av ökad trygghet. De stora uppoffringarna få visserligen icke i och för sig verka avskräckande, men jag har mycket svårt att tro, att de väldiga utgifterna för militära ändamål kunna tjäna syftet att öka vårt lands trygghet. Därtill kommer, att jag för min del principiellt är motståndare till användandet av våld. Händelserna i världen hava sannerligen icke givit något belägg för den åsikten, att rustningar kunna trygga freden. Tvärtom hava rustningarna uppenbarligen i hög grad bidragit till krigsutbrottet. De hava hindrat folken att gripa sig an med ett grundligt undanröjande av konflikthanledningarna, och de ha ökat misstron och spänningen, tills en urladdning blivit oundviklig.

Nu menar man, att våra militära anstalter hava en helt annan karaktär än stormakternas rustningar. Detta kan i viss mån vara sant, men kan man vara säker på att våra rustningar hava i allo gynnsamma verkningar, och äro de ägnade att i fredens intresse främja bevarandet av lugn och besinning? Ökade militära maktmedel ge ökad kraft åt det enligt min mening farliga betraktelsesättet, att vi i ett kritiskt läge böra genast taga vår militära chans och gripa till vapen. Möjligheten att på en annan väg avvända eller mildra olyckan kan på det sättet elimineras.

För vår del måste dock alltfort liksom lyckligtvis hittills de fredliga medlen vara vår största styrka och trygghet. Vi kunna alltjämt peka på vårt goda geografiska läge, vårt sedan länge väl grundade goda förhållande till alla våra grannar och till andra stater samt framförallt på *vår starka vilja till fred*, som vi hoppas skall få oförvillad och i lugn besinning göra sig gällande. Man kan också, om man så vill, tala om vad man brukar kalla vårt kulturförsvaret. Detta försvars moraliska styrka kunna och böra vi emellertid öka genom att än kraftigare än hittills arbeta för försoning mellan folken och genom att öka den verksamhet, som avser att kärleksfullt hjälpa och tjäna där så behövs. Vi komma säkerligen att få tillfälle därtill i de tider som nu stunda. Vid ett av Nansenkommittén anordnat möte yttrade biskop Berggrav bl. a.: »Skola vi en gång kunna göra en insats för freden, måste vi under kriget göra en insats för mänskligheten.» Jag vill tillägga, att detta alltid bör vara vår kalleselse och uppgift.

Jag skall, herr talman, icke vidare gå in på dessa saker. Jag har med detta endast velat säga, att jag allt fortfarande vidbliver min mening i försvarsfrågan, och jag ber att få hänvisa till vad jag därutinnan anført vid tidigare tillfällen. Jag har i den nu föreliggande frågan intet yrkande.

Häruti instämde herr Nilsson i Norrlångträsk.

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1939. Nr 14.

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)

Herr **Barnekow**, som för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Med anledning av herr Bagges yttrande ber jag att få säga, att han måtte ha tappat bort en sats av vad jag sade. Jag yttrade nämligen beträffande utskottets förslag till förlängning av tiden för byggande av pansarbåtar, att det man och man emellan i riksdagen sagts, att man trodde, att detta uttalande innebar en admonition till regeringen att icke igångsätta dessa pansarbåtsbyggen. Jag tror att jag även tillade, att jag inte delade denna uppfattning.

Sedan ber jag att få säga, att jag i alla fall fortfarande är av den åsikten, att när utskottet disponerar över en del av de till dessa byggen anslagna medlen genom att förklara, att byggandet bör gå i långsammare takt, det därigenom faktiskt borde ha kommit till den slutsatsen och gått in för att pansarbåtsbygget borde helt uppskjutas.

Härefter anförde:

Herr **Carlström**: Herr talman! Herr statsministern yttrade i sitt anförande, att orsaken till att man, sedan man varit med om att ingå en kompromiss i utskottet, likväl yttrade sig i kammaren var, att man behövde hålla agitationslinjerna klara. För min del känner jag icke något sådant behov, och för övrigt tillkännagav jag i likhet med herr Bagge i utskottet, att jag förbehöll mig rätt att i kammaren säga några ord i denna fråga, om det föll mig in. Herr Bagge sade också, att en kompromiss, som han för sin del är så litet glad åt som denna, kanske icke var mycket att försvara. Jag skulle kunna säga detsamma, fast ur en annan synpunkt.

Under den tid, jag suttit i första särskilda utskottet och varit med om att bevilja det ena miljonanslaget efter det andra, ibland 10, ibland 20 miljoner eller 36 miljoner, som vi anslogo häromdagen, har jag visserligen icke yttrat mig emot förslagen vare sig i utskottet eller sedan i kammaren. Jag måste emellertid bekänna, att jag trots den situation, som råder ute i världen för ögonblicket, dock känt mig en smula förskräckt inför tanken på vart det finansiellt sett skall leda hän med dessa ideliga anslag på miljontals kronor, som vi nu voterat igenom utan att säga ett ord. Sista gången vi beviljade ett sådant anslag och då herr Lindberg i Umeå uppträdde i debatten och tillkännagav sin betänksamhet, fick jag emellertid den känslan, att man helst icke borde diskutera försvarsproblem i kammaren under de förhållanden, som nu råda i världen. Det kan visserligen ligga någonting riktigt i detta, men man kan ändå inte hjälpa, att man inte kan upphöra att tänka, och gör man det, så kan det hända, att man börjar att göra vissa funderingar över var vi slutligen komma att hamna om vi, som herr Bagge sade, skulle fortsätta på de vägar vi här slagit in på.

Jag har för min del kunnat gå med på den kompromiss, som ingåtts i utskottet och som innebär, att anslaget för detta ändamål ökas med 8 friska miljoner utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, varförutom man räknar med att 5 miljoner kronor skola kunna tagas från det belopp, som tidigare anvisats för byggande av kustförsvarsfartyg. Jag har kunnat vara med om detta, därför att jag liksom andra medlemmar av utskottet, på grund av de upplysningar som vid detta ärendes föredragning lämnats inom detsamma, om hur det är med vår vakthållning innanför tremilsgränsen, kommit till den övertygelsen, att då det gäller den viktiga uppgiften att skydda våra handelsfartyg det verkligen är behövt, att denna vaktjänst utökas med en del nya mindre fartyg av den typ, som här ifrågasättes. Det sker en ganska stor förslitning av dylika fartyg, och från vederbörligt håll påstods det, att efter ett eller två år skulle

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)

en hel del av de fartyg, som nu användas för bevakningstjänsten, vara så förslitna, att de knappt kunna användas. Jag ansåg mig alltså på grund av den viktiga uppgift, dessa fartyg onekligen ha att fylla, kunna vara med om denna utökning.

I likhet med herr Barnekow har jag emellertid den bestämda uppfattningen, att man borde ha kunnat taga hela det belopp, som det här gäller, ifrån det anslag, som vi i våras beviljade till byggande av kustförsvarsfartyg. Det lär icke gå att bygga dessa fartyg i så hastig takt, som herr Holmgren påstod sig ha iakttagit i Wilhelmshafen i Tyskland. I själva verket är det väl så, att vi bygga dessa fartyg *för nästa krig* och inte för det nu pågående, och vi veta ju icke, när nästa krig inträffar. Det kan ju hända, att man även på det sjö-militära området under tiden har gjort en del erfarenheter, som giva vid handen, att dessa fartyg inte äro så särdeles förträffliga vid den tidpunkt, då de skulle bli färdiga. Jag anser alltså icke, att det anslag, vi beviljat för byggandet av dessa fartyg, i den situation, vari vi *nu* befinna oss, på minsta sätt kan inverka på beredskapen inom våra farvatten. Jag skulle därför ha önskat att utskottets motivering hade varit formulerad på ett annat sätt, men då det i första hand gällde att få kompromissen igenom, måste jag i likhet med övriga medlemmar av utskottet, som på denna punkt voro av samma mening som jag, dock låta mig nöja med den formulering som förelåg.

Jag vill emellertid säga, att även om min inställning till försvarsproblemet inte sammanfaller med herr Sandbergs, måste jag dock göra den bekännelsen, att jag anser, att vi här i vårt land, i och med den utveckling rustningarna tagit i världen under de senaste åren, äro så pass handikappade beträffande vår förmåga att uppträda på arenan, att vi tydligen ha mindre utsikter än förr att genom rustningar känna den trygghet, som man tidigare talat om. Under sådana förhållanden måste man verkligen fråga sig, hur långt man skall gå, då det gäller att bygga fartyg, som kanske kosta bortåt 100 miljoner kronor, då de bli färdiga. Jag är för den skull inte mindre försvarsvän än tidigare, men det kan, som jag förut sade, inte hjälpas, att man måste fundera över hur långt våra krafter sträcka sig, då det gäller att uppträda aktivt.

Ja, herr talman, jag har inte kunnat underlåta att säga dessa ord vid debatten i denna fråga. Jag har givetvis intet annat yrkande än bifall till utskottet, men jag tror att det varit lyckligare, om vi nu hade kunnat taga litet mera av det anslag, som vi i våras beviljade till kustförsvarsfartygen, än att fasthålla vid den gamla linjen. Då kanske vi i nuvarande stund hade kunnat få ytterligare en jagare.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Eftersom denna debatt tycks bli urtimans försvarsdebatt, vill jag passa på att avge en deklaration. Min avsikt är inte att diskutera minsvepare eller jagare, kanonkaliber och bestyckning, pansarskydd, fart eller penninganslagens storlek. De flesta i denna kammar äro nämligen överens om upprustningen, även om de kivas om några miljoner hit och dit, och vi kunna inte i dag parlamentariskt påverka ett beslut i någondera riktningen. Vi äro nämligen motståndare till den nuvarande upprustningen, och jag vill ange skälen härtill.

Vi ha hittills alltid avböjt att ta det politiska ansvaret för ett bejakande av militärbudgeten. Därför ha vi inte bestritt, att det finnes situationer, då arbetarklassen bör understödja rustningar. Det är sådana situationer, när rustningarna verkligen tjäna en rättvis sak och arbetarklassen erhåller tillfredsställande garantier för att rustningarna inte rikta sig mot dess egen sak. Landets utrikespolitik och den kurs, som följes inom landet, är för oss bestämmande för den hållning, vi intaga till militära frågor.

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)

Vi ha tidigare icke varit tillfredsställda med den utrikespolitik, som förts. Vi ha i tal och interpellationer framfört vår kritik av Sveriges medverkan i den internationella kapprustningen, vi ha kritiserat den svenska regeringens kamp mot de kollektiva säkerhetssträvandena, dess medverkan i den s. k. non-interventionspolitiken gentemot Spanien och dess Ålandspolitik. Vi ha förut sagt, att de kapitalistiska staternas kapprustningar och politik liksom före 1914 måste leda till en ny krigskatastrof. Och vi konstatera tyvärr, att vi ha fått rätt.

Vi ha vid upprepade tillfällen angripit den inrikespolitik, som förts, och i all synnerhet sabotaget av alla strävanden att genomföra en demokratisering av försvarsväsendet. Man har ännu icke kommit ur fläcken när det gäller lösningen av denna viktiga fråga.

Denna vår uppfattning om den förda politikens skadlighet och tvetydighet blev bestämmande för vårt tidigare avböjande av allt medansvar för militärbudgeten. Det var däremot icke alls uttryck för någon försvarsnihilism eller för en nihilistisk uppfattning av den nationella oavhängighetens problem. Och vi behålla i dag samma grundinställning för vårt ståndpunktstagande.

Hela det politiska läget i Europa förändrades genom krigets utbrott och genom avslutandet av icke-angreppspakten mellan Sovjetunionen och Tyskland. Sverige beröres härav i flera viktiga avseenden. Det väsentligaste för vårt land var, att en avspänning åstadkoms i Östersjön, att tills vidare ett Östersjökrig avväjdes och att det tidigare hotet mot Sverige bland annat därigenom och genom själva kriget avlägsnades. Utan att på något sätt förringa faran av att de neutrala staterna kunna indragas i kriget, måste jag fastslå, att Sveriges utsikter att hålla sig utanför detsamma äro betydligt bättre än tidigare. Vi förringa därför inte allvaret i vissa försök utifrån att dra in landet under den ena stridande maktgruppens inflytande, liksom inte heller den hårdare kamp, som inlemts om Sveriges handel, de stränga och orimliga kontrabandsbestämmelserna och sjöfartens svårigheter. Allt detta är fakta, men det behöver inte utgöra ett verkligt hot för landets indragande i kriget.

Vi anse, att läget i ett väsentligt avseende är likartat med vad det var 1914, nämligen däri, att hotet för landets indragande i kriget i långt högre grad kommer inifrån än utifrån. Det kommer — såsom vi se saken — att i första hand bero av Sveriges egen politik, om vårt folk skall kunna förskonas från olyckan att dragas in i och uppoffras i detta orättfärdiga krig.

Vi anse därför, herr talman, att varje stärkande av reaktionen i allmänhet, av den militära byråkratien, av monarkien, av kapitalismens politiska och ekonomiska makt, varje inskränkning av demokratin, varje åtgärd som lastar krigskrisens bördor på de arbetande massornas axlar, varje partitagande för den ena eller den andra sidan i kriget, låt vara endast ideologiskt, varje försök att uppamma chauvinistiska och rojalistiska stämningar bland folket utgör de största farorna för landets fred. Liksom man 1914 måste förbinda sin kamp för landets fred med kampen mot den militära upprustningen, måste man göra det i dag.

Upprustningen utgör redan ett hot mot folkets existensvillkor. Sveriges utgifter för militära ändamål uppgår till minst ett par hundratal miljoner kronor i månaden sedan krigsutbrottet. Den urtima riksdagen har att sammanlagt anskaffa över en halv miljard kronor för att finansiera de genom den förda politiken ökade utgifterna. En sådan miljonrullning överskrider alla tidigare gränser. Den utlovar åt en del av den svenska kapitalismen väldiga krigsvinster. Hittills har man bara anvisat sådana metoder att finansiera rustningarna, som ovillkorligen komma att sänka folkets existensnivå. Man har höjt den indirekta beskattningen av tobak och sprit, och det antydes

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)

nu att kaffet, sockret, läskedryckerna, maltdryckerna o. s. v. skola fördyras. Finansministern håller tal, där han hotar alla med en standardsänkning och tvärsäkert garanterar att denna, om inte på annat sätt, skall förverkligas med skattepolitikens hjälp. Alla veta, att detta talesätt bara uttrycker det faktum, att man skall göra den fattiges kaka ännu mindre. De rika komma inte att inskränka. De förtjänade under föregående krig bara på exportöverskott och fraktinkomster åtminstone 2 $\frac{1}{2}$ miljarder kronor netto. De tänka göra så även under detta krig; jobberiet har börjat, det spekuleras och hamstras, medan de fattiga se fram mot en dyrtid, kanske värre än förra krigets. Man är i färd med att åter göra Sverige till ett befäst fattighus.

En stark oro gör sig i dessa dagar gällande för regeringens utrikespolitik. I en del av den borgerliga pressen kräver man en utrikespolitisk debatt, men hävdar samtidigt, att en sådan är otänkbar så länge kommunisterna sitta i riksdagen. Av alla nedrigheter är denna kanske den grävsta mot oss. Den levereras av en press, som försvarar den fosterlandslösa kapitalismen och dess ogärningar mot folken, som tidigare krupit på magen för de mäktiga stater, som berövat det ena folket efter det andra dess statliga och nationella oavhängighet.

Vi ha, herr talman, i hela vår politik sökt tillvarataga det svenska folkets intressen, och detta är allt framgent vår ledstjärna. Vi ha hävdad kravet på en strikt neutralitet i Sveriges hållning till de krigförande och uttryckligen förklarat, att vi äro beredda att stödja sådana åtgärder, som vi anse kunna hålla landet utanför kriget. Vi ha på allt sätt respekterat de krav, som av regeringen rests i fråga om den publicistiska verksamheten, och undvikit allt, som kunde vara ägnat att försvåra uppgiften att hålla vårt land utanför kriget. Vi ha betonat, och jag betonar det här, att Sveriges utrikespolitik skall bestämmas i Stockholm och inte i någon annan huvudstad.

Den tidning, som först uppfann den snillrika ursäkten för regeringen att denna inte vågade diskutera utrikespolitiken inför riksdagen utan föredrog att låta viktiga avgöranden vara den hemliga diplomatiens sak, därför att kommunisterna ha yttranderätt i denna riksdag — —

Här avbröts talaren av herr *talmannen*, som yttrade: Jag får erinra den ärade talaren om att det föreliggande ärendet gäller nybyggnad av minsvepare m. m. och uppmanar talaren att hålla sig mera till ämnet.

Herr *Hagberg* fortsatte: Jag förklarade redan i början av mitt anförande, att jag betraktade denna debatt som en försvarsdebatt, och jag ställde till talmannen personligen den frågan: Kan man betrakta detta som en försvarsdebatt? Och utgående från detta har jag försökt behandla själva principfrågan, nämligen inte frågan: hur många miljoner gäller det, utan frågan: vartill skola de användas? Jag beklagar, att talmannen på detta sätt begränsar den rätt, som jag trodde stod en riksdagsman till förfogande för att ge uttryck i frågor, som ha samband med försvarsfrågan. Jag vill på grund därav bara erinra om att det läge, vari man i dag har att ta ställning till försvarsfrågan, i allt väsentligt påminner om läget 1914. Det är endast den skillnaden, att de som då gingo i spetsen för en militär upprustning, mötte ett starkt motstånd, och att detta motstånd inte bara representerades av arbetarrörelsen utan även av den borgerliga vänster, som nu har fullständigt kapitulerat.

Herr talman! Just därför att det har förbjudits mig att ingå på den fråga, som i dag oroar alla, nämligen frågan om vilka engagemang regeringen har åtagit sig i fråga om Finland, just därför vill jag kort och gott, med protest mot detta, yrka avslag på utskottets hemställan.

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)

Herr **Råstock**: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att konstatera att det föreliggande utskottsförslaget är en kompromiss och som sådan bär kompromissens alla kännetecken. Det är ingen som är riktigt belåten med detsamma, men man anser det i alla fall nödvändigt att ansluta sig till förslaget på grund av dess sakliga innebörd.

Om jag skulle säga mera i detta sammanhang, skulle jag vilja rikta mig till herr Hagberg i Luleå och säga, att ett mera fariseiskt anförande har sällan — om ens någonsin — hållits i denna kammare än det som han höll nyss.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Flyg**: Herr talman! Jag vill först rikta uppmärksamheten på det förhållandet, att vi i denna fråga ha att göra med ett enhälligt utskottsutlåtande. Jag finner detta vara mycket naturligt, ty vad vi här ha att göra med är endast en fortsättning av det sätt att handha och handlägga de försvarspolitiska angelägenheterna, som man har praktiserat sedan år 1936.

Jag ber att få göra en kort erinran, herr talman, till den försvarspolitiska debatten och det försvarspolitiska beslutet vid 1936 års riksdag. Vi hade då det största partiet, det socialdemokratiska partiet, i en speciell position, företrädande ett eget förslag, för vilket i denna kammare kämpade ej blott dåvarande och nuvarande statsministern Per Albin Hansson utan även den dåvarande försvarsministern Ivar Vennerström. Vi hade vidare en mellanlinje, företräd av folkpartiet och bondeförbundet, som såväl i fråga om utformning som kostnader hade med sig en majoritet i kammaren, en borgerlig majoritet, och vi hade vidare en tredje linje, företräd av högerpartiet, som enligt gammal praxis gick längst och följaktligen påyrkade det största beloppet, en summa som uppgick till omkring 170 miljoner kronor i ordinära årliga utgifter, under det att beloppet för socialdemokratiens vidkommande stannade vid 135 miljoner kronor. Sedan fanns det en ensam ropandes röst längst ut på högerkanten, representerad av herr Ossbahr, som svingat sig upp till en kostnads-summa av 200 miljoner kronor. Han ansågs vara så sensationell på grund av att han krävde något så svindlande som 200 miljoner, att han senare, enligt vad som har sagts, just av denna anledning — sitt fronderi i denna fråga — utstöttes ur det stora borgerliga partiets riksdagsfraktion.

Jag har vid olika tillfällen, herr talman, riktat uppmärksamheten på denna utgångspunkt och på den kompromiss, som beslutet vid detta tillfälle — år 1936, tre år tillbaka i tiden — faktiskt var. Jag har djärvt kallat denna kompromiss för en kompott, och jag vill tillägga: även en dålig kompott, där man hade tagit med och plockat samman från de olika specialgrenar, av vilka en enhetlig försvarsorganisation skall bestå enligt sakkunnigas mening, vad som man ansåg sig kunna få med inom en i förväg fixerad kostnadsram. Detta var kännetecknande för samtliga de trenne grupperingarna, de som sedan alltså beslutade och därmed stå ansvariga för försvarsbeslutet av år 1936. Vi ha nu här i dag att göra med en väsentlig detalj av denna s. k. försvarsorganisation, en detalj, herr talman, som samtidigt kan kallas en väsentlig korrigering eller en väsentlig förbättring ur militär synpunkt av det som beslutades år 1936.

Ty vad är det som är anmärkningsvärt och av intresse för oss i dag? Jo, att den vapengren, som vi i dag syssla med, år 1936 ställdes vid sidan om de andra vapengrenarna. Man hävdade att frågan om denna vapengrens betydelse — ja, det var till och med fråga om dess vara eller icke vara för framtiden — var något som man icke var riktigt på det klara med.

Vad konstaterar man i dag? Jag förmodar, att jag icke behöver läsa in-
nantill ur detta utlåtande, men det konstaterar att de lätta fartyg, som för när-

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)

varande stå till buds för fullgörande av neutralitetsvakten, äro föräldrade och i mindre gott skick. Jag har fått några uppgifter i detta avseende, och jag kan lugnt säga att för närvarande befinna sig svenska sjömän ute på havet i fartyg, som faktiskt icke äro sjödugliga. Det är fråga om fartyg, som, om de komma att utsättas för en allvarlig påfrestning, måhända icke komma att stoppa, utan katastrofer kunna ständigt befaras. Detta är ett tillägg till vad som här konstateras.

Jag fäster vidare uppmärksamheten vid äskanden, som chefen för detta specialvapen kommit med, äskanden, som äro uttryck för vad han ansett vara av behovet påkallat nu. Man måste utgå ifrån, att det är en sakkunnig man, som sitter som chef för denna vapengren. Bland hans äskanden ingår ett av de önskemål, om vilka i dag striden står. Jag syftar på anskaffandet av jagare, av vilka denne sakkunnige anser, att man behöver fyra. Här ha vi nu ett ställningstagande, som erinrar om positionerna från år 1936. Chefen för försvarsdepartementet anser att det icke behövs några nya jagare. Det föreligger alltså en mycket tydlig motsättning mellan chefen för försvarsdepartementet å ena sidan och chefen för flottan å andra sidan. Den sistnämnde säger, att det behövs fyra båtar. Chefen för försvarsdepartementet anser att i det avseendet bör det för dagen anstå, det behövs ingenting. Sedan kommer utskottet, samlat till nationell front, och löser problemet på det vanliga sättet. Utskottet säger, att man bör gå in för byggandet av *ett* dylikt fartyg. I stället för fyra jagare koncentrerar sig utskottet i sitt förslag på en. Jag skall icke beröra detaljer, som äro fullständigt likartade till sin karaktär. Jag pekar bara på, hur vi här återigen kunna konstatera detta kompromissande mellan olika meningar. De, som sitta som ledare med statsmakternas förtroende — de äro ditsatta av statsmakterna — ha en mening, medan statsmakterna, i regeringens och riksdagens form, företräda andra uppfattningar och besluta med utgångspunkt från sina speciella synpunkter. Jag frågar, herr talman, är denne man, som här av regeringen och statsmakterna satts som chef på en viktig post, en klok och sakkunnig karl, som kan bedöma vad som behöves? Jag känner icke mannen och kan alltså för mitt vidkommande icke uttala annat än en förmodan — jag kan icke tänka mig annat än att regeringen sett till att i spetsen för samtliga vapengrenar sitter den bästa tänkbara sakkunskap, som kan uppletas. Under sådana förutsättningar måste jag följaktligen komma till den slutsatsen, att vad den här mannen äskar är riktigt och berättigat. Då frågar jag: hur kan man under nuvarande förhållanden — att man kunde det 1936 är en sak för sig — komma med ett förslag till lösning, som på en punkt upptager blott en fjärdedel av vad vederbörande sakkunnige man anser vara nödvändigt och som innebär korrigeringar och putsningar i andra avseenden? Anser herr talmannen, att vi kommit dithän att vederbörande chefer säga sig, att om jag vill ha en båt, skall jag begära fyra; är det riktigt, då ha vi kommit in på en praxis, där man aldrig vet var förnuftet och den verkliga sanningen är tillfinnandes.

Jag pekar på detta, därför att vi måste se saken mot bakgrunden av det nuvarande läget. Skola vi utan att få fram ett enhetligt förslag fortsätta på de vägar, som riksdagen i olika punkter varit inne på under den tid ur timan varit samlad, d. v. s. äska och anslå medel till dylika utbyggnader, då måste man göra det med utgångspunkt från att det som man begär och som man skattbelägger folket för är sådant, som behövs *nu* och icke om fyra eller fem år. Det är med utgångspunkt härifrån, herr talman, som jag kommer fram till denna förbluffande sats i utskottets utlåtande, där utskottet konstaterar att med hänsyn till nuvarande förhållanden bör en långsammare takt än den avsedda kunna användas under början av byggandet

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)
 av de s. k. Epafartygen. För det första måste varje förnuftig människa i dag ifrågasätta om dessa båtar överhuvud taget komma att få någon som helst betydelse. För det andra kan man här utan tvekan ställa problemet så här: vad veta vi i dag om det läge i vilket Sverige kommer att befinna sig, när dessa båtar i en avlägsen framtid eventuellt bli färdiga?

Härmed kommer jag in på vad som enligt min mening är det viktigaste, det vitalaste — icke bara när det gäller den fråga, som vi i dag diskutera, herr talman, utan när det gäller varje beslut om och varje behandling av försvarspolitiska angelägenheter. Jag menar det läge, som för dagen råder, och frågan om, huru vi bedöma den närmaste utvecklingen, det närmaste perspektivet. Se vi på dagens tidningar och läsa den stormaktsstatsmans anförande, som där publiceras, då se vi, hur en av stormakterna vid Östersjön befinner sig i aggressiv frammarsch för att återigen ställa under sitt inflytande — —

Här avbröts talaren av herr *talmannen*, som yttrade: Jag får uppmana talaren att hålla sig till ämnet.

Herr *Flyg* fortsatte: Jag ber, herr talman, om ursäkt, men om jag skall kunna taga ståndpunkt till utskottets förslag, måste jag ha ett grepp om det läge, i vilket de här båtarna tänkas komma att användas. Om jag nu inte får gå in på detta, i detalj, vill jag i alla fall säga, att vårt militärpolitiska läge vid det hav, där de här fartygen jämte flertalet av de övriga skola disponeras — om det nu icke är meningen att de skola ligga på land — nu är väsentligt annorlunda än vad det tidigare varit. Framför allt har detta militärpolitiska läge, herr talman, ett synnerligen stort och betydelsefullt sammanhang med spörsmålet om de s. k. pansarfartygen. När dessa beslutades, då kalkylerade man med en helt annan utveckling. Då räknade man icke med nuvarande situation, med det militärpolitiska läge, som i dag råder i Östersjön. Det synes mig, som om det icke bara är egendomligt, herr talman, utan ansvarslost av Sveriges riksdag att, då vi gå att fatta beslut, som såväl principiellt som finansiellt äro av sådan betydelse och ha sådana dimensioner, som det här är fråga om, icke beakta ofrånkomliga fakta. Det är detta, som jag anser är en allvarlig brist i handläggningen av dylika angelägenheter, och bland dem är denna fråga endast en speciell detalj.

Vi kunna i en mycket nära framtid, herr talman, befinna oss i ett sådant läge, där vår vilja kommer att spela en ytterst ringa roll. Frågan om Sveriges öde avgöres då kanske i ett stormaktscentrum i söder tillsammans med ett stormaktscentrum i öster. Vad som för Sveriges vidkommande då skall göras med dessa båtar, som vi i dag diskutera, blir beroende på vår förmåga att just i denna situation med kallt förnuft och med klar hjärna ta ståndpunkt.

Med all respekt för herr talmannens sätt att sköta klubban ber jag slutligen att få uttala min protest emot att man icke, då det gäller en angelägenhet av sådan karaktär som den förhandenvarande, får behandla den mot bakgrunden av ett försök att bedöma det militärpolitiska läget. Under sådana förhållanden, herr talman, är det omöjligt att ta ståndpunkt till de angelägenheter, som här föreligga till behandling. Jag vet, att de övriga parti-grupperna i kammaren i detta avseende äro bättre ställda än vi. Jag vet, att de äro representerade i utrikesnämnden och att de måhända få vissa informationer innanför parti-gruppernas slutna dörrar. Men detta är en form av parlamentarism, herr talman, som inte har något stöd i här i landet gällande författning, och det är en form av parlamentarism som innebär att

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)

riksdagen som sådan icke äger möjlighet att ta ståndpunkt på det sätt, det enda sätt som är sakligt riktigt, då det gäller frågor, av dylik karaktär.

Utgående därifrån, herr talman, ber jag att få yrka avslag på utskottets förslag.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag kan inte underlåta att vid detta tillfälle framföra en visserligen hovsam men icke desto mindre mycket bestämd erinran mot innehållet i det anförande, som herr Sandberg här för en stund sedan höll.

Jag frågar mig, herr talman: vartill tjäna i det läge, i vilket vi nu befinna oss, deklARATIONER av den art, som herr Sandberg i dag gjorde och som herr Lindberg i Umeå för ett par dagar sedan ansåg sig böra framföra i försvarsfrågan? På mig göra dylika uttalanden intryck av röster ur ett sällsamt förgånget, röster som sakna relevans till dagens hårda klimat. Tiden har i dag stora ögon och tiden lyssnar med uppmärksamma öron; det som säges i detta rum noteras mycket noga utanför dess väggar, och detta kan måhända ge anledning till reflexioner eller åtgärder, som icke kunna vara för vårt land gagneliga. Jag respekterar den uppfattning, åt vilken herr Sandberg här givit uttryck — det är hans ärliga mening, han har ofta framburit denna i kammaren — men jag tror han tjänade detta land bättre, om han inte här offentligt framförde den i det läge som nu är för handen.

Vad så den aktuella frågan beträffar vill jag gärna, herr talman, för mitt ringa vidkommande uttrycka min tillfredsställelse med den kompromiss, som här har åstadkommit. Om man ser objektivt på saken, måste man medge, att utskottsutlåtandet dock innebär ett ganska väsentligt framsteg jämfört med förslaget i den kungl. propositionen. Man kan mäta vad som vunnits i antalet fartygsenheter och vad de i sig innebära, och man kan också mäta det i pengar. Vi erinra oss att den kungl. propositionen i detta stycke rörde sig med en summa på 15 miljoner. I utskottsutlåtandet kommer man upp till en sammanlagd kostnad för de av utskottet förordade nybyggnaderna på 32,500.000 kronor. Nu kan man visserligen säga, att det är inte detta belopp det gäller, ty genom den transaktion som företagits med avseende på de medel som tidigare avsetts för kustförsvarsfartygen, kommer man ned till 23 miljoner, men även detta belopp representerar ett betydande framsteg. Jag är glad över att man kommit så långt i utskottet och över den vidgade förståelse överhuvud taget för flottans krav i nuläget, som där kommit till uttryck. Därmed är ju ingalunda sagt, att jag inte mycket gärna skulle ha sett, att man gått något längre.

Det är riktigt, då det från visst håll göres gällande, att det som vi kanske allra främst för ögonblicket behöva är dessa minsvepare, vilkas byggande utskottet förordar. Beträffande jagarna återigen kan man naturligtvis säga, att de icke egentligen avses för det dagliga rutinmässiga arbetet med övervakningen av de svenska territorialvattnen. De äro inte direkt konstruerade här för och äro framför allt för dyra här för. Detta är alldeles riktigt, men med hänsyn till den mycket begränsade tillgången här i landet på lätta sjöstridskrafter måste tyvärr jagarna, även efter den utökning på detta område, vi nu få och möjligen även efter en framtida utökning, tagas i anspråk för detta dagliga rutinarbete, så länge kriget pågår. Detta sammanhänger med våra kusters utomordentliga utsträckning, det gäller ju här oerhörda avstånd som skola avpatrulleras, och för denna patrullering måste man ta i anspråk fartyg som annars givetvis skulle reserveras för andra ändamål. — För att ge kammarens ärade ledamöter en liten föreställning om vilka avstånd det här kan

Ang. nybyggnad av minsvepare m. m. (Forts.)

röra sig om skall jag be att få påminna om några siffror rörande flottans neutralitetsvakt under förra världskriget. Av den officiella redogörelsen framgår, att var och en av flottans åtta äldsta jagare under tiden från augusti 1914 till 1917 års utgång tillryggalagt i genomsnitt en sträcka av 40,000 nautiska mil, motsvarande en väglängd av närmare två gånger jordens omkrets. Man förstår av en dylik uppgift, vilka utomordentliga krav som ställas på vår flotta.

Det föreligger ingen anledning att nu närmare gå in på denna utskotts-kompromiss. Jag vill endast, herr talman, här uttrycka en, jag tvekar inte att säga innerlig förhoppning, att den enighet, som kommit till synes inom utskottet, måtte bestå även nästa år och att man då skall fortsätta på denna förståelsens väg och giva flottan det ytterligare tillskott på lätta sjöstridskrafter som synes alldeles oundgängligt, om flottan något så när skall kunna fylla sina uppgifter i de vargatider, i vilka vi nu leva.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Vougt: Herr talman! Det klubbslag, som hejdade herr Hagberg i Luleå i hans långa utläggning, hindrar mig att ingå även på det som han yttrade innan klubban föll. Jag skall därför be att få inskränka mig till att ange, varför jag begärt ordet och varför det nu bara blir ett helt kort anförande.

Det råder ute i landet en betydande folkvrede mot det kommunistiska partiet — som detta utan tvivel har fått känna utav. Som en av anledningarna härtill kan man exempelvis peka på det förhållandet att detta parti, som för bara ett år sedan var vad man skulle kunna kalla för det mest krigiska, nu uppenbarar sig på en pacifistisk linje. Och man säger sig, att skälen till detta icke kunna vara svenska.

Vi äro nu några stycken här i kammaren, herr talman, som anse att vi böra få ett tillfälle att säga ut vad vi tycka om det kommunistiska partiet, och det återstår oss då självfallet ingenting annat än att genom en interpellation eller på annat sätt välja ett lämpligt tillfälle.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till motionerna I: 7 och II: 10; samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag och de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Herr förste vice talmannen övertog härefter ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Herr *Jonsson* i Skedsbygd avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 56, angående ställande av statlig garanti för täckande av vissa kostnader för vedproduktionen m. m.

Denna motion bordlades.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Lundgren</i>	under	8	dagar	fr. o. m.	den	3	nov.,
» <i>Nilsson</i> i Norrlångträsk	»	8	»	»	»	4	»
» <i>Ericsson</i> i Sörsjön	»	5	»	»	»	2	»
» <i>Norén</i>	»	4	»	»	»	8	»
» <i>Persson</i> i Tidaholm	»	5	»	»	»	2	»
» <i>Nilsson</i> i Göteborg	»	5	»	»	»	2	»
» <i>Hallagård</i>	»	5	»	»	»	2	»
» <i>Gustafsson</i> i Bogla	»	5	»	»	»	3	»
» <i>Gardell</i>	»	6	»	»	»	3	»
» <i>Ericson</i> i Boxholm	»	5	»	»	»	3	»
» <i>Björling</i>	»	6	»	»	»	2	»
» <i>Persson</i> i Falla	»	3	»	»	»	3	»
» <i>Hage</i>	»	5	»	»	»	2	»
» <i>Törnkvist</i>	»	5	»	»	»	3	»
» <i>Danielsson</i>	»	3	»	»	»	2	»
» <i>Borg</i>	»	6	»	»	»	4	»
» <i>Eriksson</i> i Sandby	»	4	»	»	»	4	»
» <i>Gezelius</i>	»	4	»	»	»	8	»
» <i>Eriksson</i> i Toftered	»	6	»	»	»	1	»
» <i>Råstock</i>	»	3	»	»	»	4	»
» <i>Andersson</i> i Tungelsta	»	3	»	»	»	6	»
» <i>Johansson</i> i Norrfors	»	3	»	»	»	6	» och
» förste vice talmannen <i>Jeppsson</i>	»	6	»	»	»	3	»

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.30 e. m.

In fidem
Sune Norrman.